

Luchtoorlog boven Friesland

Achtergrondinformatie voor docent

Deze les gaat vooral over de crashes van vliegtuigen in de Tweede Wereldoorlog. Er is op geschiedenislokaalfryslan.nl ook een les te vinden die gaat over het vliegveld in Leeuwarden tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Informatie over de website

Op de website www.luchtoorlogfriesland.nl houdt de Stichting Missing Airmen Memorial Foundation (SMAMF) een database bij van alle crashes en noodlandingen in Friesland tijdens de Tweede Wereldoorlog bij. De stichting doet onderzoek naar de bemanning van vliegtuigen die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn neergestort in Friesland. Het doel is om crashlocaties te markeren waar zich vermiste vliegers bevinden en deze plekken te registreren als veldgraven. De SMAMF probeert de overledenen hun gezicht terug te geven en hun bijzondere oorlogsverhalen door te geven aan toekomstige generaties. Op deze site gaan de leerlingen onderzoek doen naar een crash.

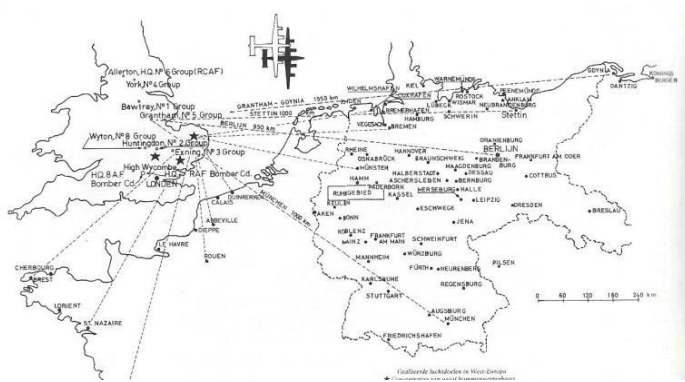
Bouw van een vliegveld

In 1936 was er in Leeuwarden behoefte aan een niet-militair vliegveld. Deze werd in 1938 geopend en vlogen er dagelijks commerciële vluchten naar Schiphol en Eelde. In 1939 hielden deze vluchten echter al op, door de mobilisatie van de Nederlandse troepen, volgens Walthaus (2021). Volgens Fryslan4045.nl (2015), weigerde de regering van Nederland het idee van een Duitse invasie en benadrukte het haar neutraliteit. Op 14 mei 1940 vonden de bombardementen echter plaats op Rotterdam en op diezelfde dag landde het eerste Duitse vliegtuig op het vliegveld van Leeuwarden. Toen één van de officiers het vliegtuig uitstapte zei hij 'wij gaan van dit voetbalveldje een echt vliegveld maken', dit hebben ze toen ook gedaan. Het puin van het bombardement op Rotterdam werd door Duitse Luftwaffe gebruikt voor aanleg start- en landingsbanen. De Duitse Luftwaffe begonnen vrijwel meteen met het bouwen van hangers, startbanen en werkplaatsen. Er werden zo ongeveer 7000 man uit heel Friesland opgetrommeld om het vliegveld op te bouwen. Zo werden er bus- en treinlijnen aangelegd tussen bijvoorbeeld Sneek en het vliegveld, volgens friesland.75jaarvrijheid.nl (2020).

Leeuwarden als pion

In de zomer verschenen de eerste Bristol Blenheims, Britse bommenwerpers boven het vliegveld. De bommen die vielen hadden weinig schade aangericht, maar wel vielen de eerste doden. Tijdens de winter van 1940/1941 namen de Duitse bommenwerpers, die op het vliegveld stonden deel aan de aanvallen op Engeland. Er werden verschillende Duitse uitkijkposten en radarinstallaties gebouwd in Friesland, volgens Fryslan4045.nl (2015).

Leeuwarden was een belangrijke pion van de Duitse verdediging. Zo gingen de vliegtuigen, die steden in Noord-Duitsland als Bremen en Hamburg wilden bereiken, over Friesland. Vanaf het Oosten van Engeland werden steden als Kiel en Wilhelmshafen bereikt, maar heel vaak werden deze steden niet bereikt. Ongeveer 500 vliegtuigen stortten neer in het Friese landschap. De strategische ligging van Friesland wordt prachtig uitgebeeld op onderstaande kaart van Jan J. van der Veer, waarbij de vliegroutes te zien zijn.

Dummy's

Om de geallieerden in de war te brengen bouwden de Duitsers nepdoelwitten die gebombardeerd konden worden. Zo was er naast Menaldum een schijnvliegveld. Bij zo'n schijnvliegveld werd er een nepvliegtuig, meestal van hout gemaakt, naar buiten gereden om te doen alsof het een echt vliegveld was. Deze 'dummy' stond op een metalen rails en was voorzien van een elektromotor, zodat het echt leek. Of deze acties echt veel nut hebben gehad om de geallieerde bommenwerpers om de tuin te leiden, wordt nog over getwijfeld, volgens Jansen (c. 1976).

Around the clock

Naast de Engelse Royal Air Force bommenwerpers die 's nacht te werk gingen mengden de Amerikanen in 1943 zich ook met de luchtoorlog. Toen vonden er ook overdag luchtgevechten plaats. Dit staat bekend als 'Around the clock bombing', omdat er op elk moment van de dag een bom kon vallen. Er waren dagen dat er meerdere vliegtuigen neerstortten, Volgens Fryslan4045.nl (2015). In 1944 vond het grote bombardement van de Fliiegerhorst plaats. Na de bommen van 11 en 16 september werd het vliegveld veranderd in een gatenkaas. De Duitsers braken het vliegveld gedeeltelijk af en verlieten het. Na de mislukte Operatie Market Garden keerden de Duitsers echter weer terug naar Leeuwarden. Ze legden een nieuwe startbaan aan en waren in het begin van 1945 weer actief op de vliegbasis. Toen de geallieerde troepen oprukten naar het noorden, verlieten de Duitsers echter het vliegveld definitief en was de luchtoorlog boven Friesland vrijwel doodgebloed, volgens Ministerie van Defensie (2017).

Het persoonlijke verhaal van Len Collins

'Kanonskogels vlogen om me heen en ik raakte aan mijn been gewond door granaatscherven. Ik kon zelf niet het vuur openen met mijn machinegeweren omdat de nachtjager precies achter het kielvlak van onze Stirling schuilging. De voorkant van het toestel brandde als een fakkel. Ik kreeg geen contact met mijn bemanningsleden. De situatie was hopeloos. Ik voelde dat ik geen keus meer had dan het toestel te verlaten. Mijn parachute lag echter niet in het rek waar hij behoorde te loggen. Ik vond hem direct onder de poten van mijn geschutskoepel met een kanonskogel er doorheen gebrand. Ik trok snel het achterste ontsnappingsluik open, bevestigde de parachute aan mijn harnas en ging op de rand van het luik zitten. Daarop trok ik de parachute open en liet me voorover vallen. Omdat er verscheidene gaten in m'n parachute waren gebrand draaide ik steeds rondjes en landde in een kanaal.' Dit is het verhaal van Len Collins. Hij was een overlevende van de crash in de Makkumerwaard bij Wons (*Luchtoorlog Friesland, z.d.*).

Bekijk ook: <https://geschiedenislokaalfryslan.nl/bronnen/schoenen-van-de-waanzin>

Vragen bij de opdracht

Deze opdracht is gemaakt aan de hand van het OBIT-model. De leerlingen doen steeds een stapje omhoog, waardoor zij aan het einde van de opdracht een volledig onderzoek achter de rug hebben. (Van Ast et al., 2020).

Vliegtuig neergestort op 11 december 1943 in Opeinde (Nijtap).

Vragen bij deze crash (OBIT):

Onthouden:

- *Waar stortte het vliegtuig neer? (Plaats + omschrijving locatie)*
- *Wat voor soort toestel was het vliegtuig?*
- *Hoe laat stortte het vliegtuig neer?*
- *Wat waren de namen van de bemanningsleden?*

Begrijpen:

- *Vertel in eigen woorden wat over de bemanning van het vliegtuig.*

Integreren:

- *Wat was het doel van het vliegtuig en waarom had het dit doel?*
- *Van welke luchtmacht was dit vliegtuig en uit welk land kwam deze? (Hierbij mag je eventueel google gebruiken)*

Toepassen:

- *Kijk naar de datum in van het neergestorte vliegtuig. Zijn er meer vliegtuigen neergestort op die datum en hoeveel?*
- *Zet de datum van de crash op de juiste plaats in de tijdlijn*
- *Zet een stip op de locatie van de crash op het kaartje (gebruik eventueel google maps)*

Denkvraag:

- *Wat als er weer een oorlog uitbreekt, denk je dat er weer gevochten wordt met vliegtuigen of juist wat anders?*

De te verdelen crashes onder de leerlingen:

Vliegtuig neergestort op 6 januari 1944 in Jelsum.	Vliegtuig neergestort op 12 oktober 1941 in Wons.	Vliegtuig neergestort op 11 december 1943 in Offingawier.
Vliegtuig neergestort op 10 april 1943 in IJlst.	Vliegtuig neergestort op 24 juli 1944 in Balk.	Vliegtuig neergestort op 3 juli 1942 in Koudum.
Vliegtuig neergestort op 22 december 1943 in Mirns.	Vliegtuig neergestort op 23 juni 1943 in het IJsselmeer.	Vliegtuig neergestort op 5 mei 1943 in Workum.
Vliegtuig neergestort op 13 mei 1943 in Hieslum.	Vliegtuig neergestort op 29 juli 1940 in Franeker.	Vliegtuig neergestort op 11 december 1943 in Ferwerd.
Neergestort op 26 november 1943 in Doniaga.	Neergestort op 27 februari 1942 in Driesum.	Neergestort op 3 oktober 1943 ten westen van Terschelling.

Bronvermelding

Fliegerhorst Leeuwarden wordt gebouwd. (2020). Friesland 75 jaar vrijheid. Geraadpleegd op 23

november 2022, van <https://friesland.75jaarvrijheid.nl/1940/2429568/fliegerhorst-leeuwarden-wordt-gebouwd>

Jansen, A. A. (c. 1976). *1 1940-42 Wespennest leeuarden: De geschiedenis van de strijd van de Duitse nachtjagers en geallieerde luchtmachten boven N-Ned. in de Jaren 1940-45. Deel 1: 1940-1942* (1ste editie). Hollandia.

Meer over Oorlog boven Friesland. (2015). Fryslan4045. Geraadpleegd op 22 november 2022, van

<http://fryslan4045.nl/index.php/meer-over-oorlog-boven-friesland>

Ministerie van Defensie. (2017, 26 juni). *Leeuwarden*. Vliegvelden tijdens de Tweede Wereldoorlog |

Defensie.nl. Geraadpleegd op 23 november 2022, van

<https://www.defensie.nl/onderwerpen/vliegvelden-tijdens-de-tweede-wereldoorlog/vliegveldenoverzicht/leeuwarden>

Walthaus, A. (2021, 4 mei). De hachelijke hemel boven Friesland: hoe de Tweede Wereldoorlog zich

ontwikkelde op de vliegbasis in Leeuwarden. *Leeuwarder Courant*. Geraadpleegd op 22

november 2022, van <https://lc.nl/friesland/De-hachelijke-hemel-boven-Friesland-hoe-de-Tweede-Wereldoorlog-zich-ontwikkelde-op-de-vliegbasis-in-Leeuwarden-26816685.html>

Van Ast, M., De Loor, O., Spijkerboer, L. C., Ebbens, S. O., Ettehoven, S., van Ast, M., & de Loor, O.

(2020). *Effectief leren: de docent als regisseur*. Groningen: Noordhoff.

Luchtoorlog Friesland. (z.d.). <https://luchtoorlogfriesland.nl/>